

Primjena spoznaja sistemske obiteljske terapije u praksi socijalnog rada

Burda, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:119152>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Ana Burda

PRIMJENA SPOZNAJA SYSTEMSKE OBITELJSKE
TERAPIJE U PRAKSI SOCIJALNOG RADA

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: Prof.dr.sc. Kristina Urbanc

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. OBITELJ.....	1
2.1. Tipovi obitelji.....	2
2.2. Teorije obitelji	3
2.3. Obitelj u suvremenom društvu	7
2.3.1. Izazovi suvremenih obitelji.....	9
3. SISTEMSKA OBITELJSKA TERAPIJA	11
3.1. Temeljne spoznaje	14
3.1.1. Genogram.....	14
3.1.2. Identifikacija i analiza problema.....	15
3.2. Modeli sustavne obiteljske terapije s naglaskom na komunikacijski model Virginie Satir	16
3.2.1. Adlerova obiteljska terapija	16
3.2.2. Višegeneracijska obiteljska terapija.....	17
3.2.3. Iskustvena/simbolička obiteljska terapija	18
3.2.4. Strukturalna obiteljska terapija	18
3.2.5. Strateška obiteljska terapija	19
3.2.6. Model procesa uvažavanja čovjeka	20
3.2.6.1. Komunikacijski model Virginie Satir	21
3.2.6.2. Uloga i tehnike obiteljskog terapeuta prema komunikacijskom modelu 22	
3.2.6.3. Faze obiteljske psihoterapije prema Virginii Satir.....	23
3.2.7. Socijalni konstruktivizam	23

4. PRIMJENA SPOZNAJA U SOCIJALNOM RADU.....	24
5. ZAKLJUČAK.....	28
Literatura:.....	30

Primjena spoznaja sistemske obiteljske terapije u praksi socijalnog rada

Sažetak:

Cilj rada je prikazati neke mogućnosti primjene načela i tehnika obiteljske sistemske terapije u praksi socijalnog rada s različitim grupama korisnika. Uvodno su prikazani rezultati suvremenih istraživanja o obitelji i teorije obitelji s naglaskom na izazovima s kojima se u suvremeno doba obitelj suočava. Zatim su iznesene temeljne spoznaje i opisani modeli sistemske obiteljske terapije. Konačno, u završnom dijelu istaknute su neke bitne odrednice i mogućnosti primjene sistemskog pristupa u praksi socijalnog rada, posebice u procjeni obiteljskih problema i dinamika te komunikacije unutar obitelji, kao i tehnike sistemskog pristupa koje socijalni radnici primjenjuju u svakodnevnom radu.

Ključne riječi: praksa socijalnog rada, sistemska obiteljska terapija, suvremena obitelj

The Application of Knowledge on Systemic Family Therapy in Social Work Practice

Abstract:

The aim of this paper is to present possibilities of applying family systemic therapy principles and techniques in social work practice with different beneficiaries groups. In the introductory section of the paper, the findings of modern research on the family and family theories are presented, with an emphasis on the challenges that families face in modern times. Further on the basic knowledge and models of systemic family therapy are presented. In the closing section important elements and possibilities of applying the systemic approach in social work practice are highlighted, especially with regards to the assessment of family problems and family communication dynamics, as well as systemic approach techniques that social workers apply in their daily work.

Key words: social work practice, systemic family therapy, modern family

Izjava o izvornosti rada

Ja, Ana Burda, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade nisam koristila drugim izvorima od onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Ana Burda

Datum: rujan 2023.

1. UVOD

Tema ovog završnog rada je „Primjena spoznaja systemske obiteljske terapije u praksi socijalnog rada“. Naglasak je stavljen obitelj u suvremenom kontekstu i krizne situacije u kojima se nalazi. Prikazano je teorijsko određenje obitelji, ali i suvremena istraživanja o obitelji u kontekstu današnjeg vremena te izazove u kojima se nalazi, kao i socijalne politike koje pokušavaju ublažiti krize i utjecati na kvalitetu života obitelji. Osim identifikacije i prikaza problema suvremene obitelji, cilj je prikazati primjenu spoznaja obiteljske systemske terapije u praksi socijalnog rada kroz programe podrške koji se pružaju obiteljima u krizi. Pregledom relevantne literature kao glavni izazovi suvremene obitelji identificirani su usklađivanje roditeljstva i poslovnog života, visoka očekivanja u pogledu odgoja djece, život u jednoroditeljskim obiteljima, razvod braka, gubitak partnera, mentalno zdravlje pojedinca unutar obitelji te financijski izazovi s kojima se obitelji susreću.

2. OBITELJ

Obitelj je predmet istraživanja brojnih znanstvenih disciplina, a pojam obitelji je u mnogim stručnim radovima pomno objašnjen pa tako Golubović prema Jankoviću (2004.) definira obitelj kao kolijevku čovječanstva i osnovu na kojoj je ljudsko društvo nastalo, koja se stalno razvija i izgrađuje u neprekidnom međudnosu s čovjekom i društvom. Obitelj je shvaćena kao temeljna institucija društva i primarna društvena zajednica od vitalne važnosti za pojedinca, a prvenstveno za djecu (Nimac, 2010.). Nikolić (1996.) prepoznaje obitelj kao socijalnu jedinicu koja održava društvenu zajednicu s važnom ulogom podizanja i odgajanja djece. Zajednica je to koja bi trebala moći osigurati zadovoljenje osnovnih potreba svojih članova za zdravljem, prehranom, stanovanjem, fizičkom i emocionalnom brigom te osnovnim razvojem. Ostvaruje se u različitim oblicima i ima važnu ulogu u oblikovanju ličnosti. Obiteljska sredina različito utječe na osobnost. U obiteljima u kojima djeca mogu razvijati svoju osobnost i pri tome ostati bliska s roditeljima razvijena je pouzdanost među članovima te osobnost pojedinaca i zajedništvo članova obitelji mogu postojati istovremeno. Čudina – Obradović i Obradović

(2006.) obitelj definiraju kao dinamičnu strukturu koja se mijenja te se odnosi unutar nje prilagođavaju promjenama svakog od pojedinaca unutar obitelji, kao što su odrastanje, sazrijevanje ili starenje. Halarambos i Holborn (2002., prema Kovačević Andrijanić, 2008., prema Debeljak, 2020.) opisuju četiri funkcije obitelji: seksualnu, reproduktivnu, socijalizacijsko-odgojno-obrazovnu i ekonomsku. Brak i obitelj za većinu ljudi predstavljaju izvor sigurnosti, prihvaćanja i mjesto slobode za vlastito djelovanje. Usprkos nastojanjima da društvo preuzme određene zadaće obitelji, nikada ju neće moći zamijeniti niti joj pronaći blisku alternativu (Mijatović, 1995., prema Jurković, 2017.).

2.1. Tipovi obitelji

Prema Čudina – Obradović i Obradović (2006.) razlikuju se četiri osnovna tipa obitelji prema unutrašnjoj organizaciji odnosa, a to su: tradicionalni, moderni, nepovezani i emocionalno narušen tip. Tradicionalan tip obitelji obilježava čvrsta povezanost članova i izražavanje emocija, stabilnost, stalnost, rutina, usmjerenost na obitelj i religioznost. Iako prilično krute u rješavanju problema, tradicionalne obitelji pružaju veliku količinu energije za svladavanje stresa. Moderan tip obitelji pruža prostor za slobodno izražavanje emocija i uspješno rješavanje sukoba bez međusobnih netrpeljivosti. Postiže se ravnoteža između pripadanja obitelji i osobne neovisnosti te su članovi, osim obitelji, okrenuti i aktivnostima i druženjima izvan obitelji. Promjene i inovacije preuzimaju važnost ispred stabilnosti i konformizma. Kod nepovezanog tipa obitelji prisutni su međusobna netrpeljivost i izbjegavanje, kao i slabe veze između članova koji povezanost traže izvan obitelji. Ovakav tip obitelji predstavlja izvor stresa sam po sebi te najmanju količinu bračnog zadovoljstva, ali je donekle očuvana sposobnost rješavanja zajedničkih problema. Emocionalno narušen tip obitelji odlikuje jak izvor stresa za članova te su stalno prisutni neriješeni problemi, koji povremeno eskaliraju u vanjski sukob, ali se taj sukob nikad ne rješava i stalno se ponavlja. Majke u ovakvim obiteljima često antistresni izvor traže u svojoj djeci. Može se zaključiti da emocionalno narušen i nepovezani tip imaju najlošiji utjecaj na djecu obzirom da nesposobnost nošenja sa stresom roditelja jako utječe na djecu. S druge strane, u modernom tipu obitelji djeca mogu slobodno izraziti emocije, dok u tradicionalnom tipu rutina djetetu pruža osjećaj sigurnosti.

2.2. Teorije obitelji

Janković (2004.) razlikuje devet teorija o obitelji: simboličko-interakcijsku, teoriju društvene razmjene, teoriju sukoba, teoriju spolova, teoriju socijalne potpore, teoriju socijalne mreže, biološko-analitičku teoriju, ekološku teoriju te opću teoriju sustava i obitelji. Svaka od teorija opisuje obitelj i njeno funkcioniranje.

Simboličko- interakcijska teorija fokusira se na interakciju članova u obitelji, a ključna u interakcijama jest komunikacija koja se odvija putem verbalnih i neverbalnih simbola kojima osobe izražavaju stavove, iskustva, emocije, očekivanja, potrebe i težnje. Pritom često dolazi do nerazumijevanja koja se razjašnjavaju postavljanjem pitanja. Teorija nadalje pojašnjava da interakcije određuju ponašanje pojedinca u različitom kontekstu te da se ponašanje mijenja ovisno o ulozi koju je u pojedinom trenutku osoba preuzela. Ovdje treba naglasiti da su važna tri elementa: preuzimanje, igranje i kreiranje određene uloge, a motiviranost za preuzimanje uloge može proizaći iz nekog od sljedećeg činitelja: dostizanje zrelosti za određenu ulogu; težnja za realizacijom osobnih ideja ili ciljeva; težnja za zadovoljavanjem određenih potreba; očekivanja ili pritisak uže ili šire socijalne sredine te obiteljska insuficijencija. Prilikom stvaranja uloge ponašanje se oblikuje prema zahtjevima koje uloga stavlja pred osobu, a prema vlastitim viđenjima pojedinca. Iako je ova teorija u širokoj primjeni obzirom da daje puno korisnih podataka u analizi izbora bračnog partnera, prilagođavanju i postizanju zadovoljavajućih odnosa, nedostatak je da zanemaruje ulogu moći u obiteljskim odnosima i interakciji općenito (Janković, 2004.).

Teorija društvene razmjene obuhvaća simboličko- interakcijsku teorija i teoriju socijalne mreže, a njome se želi objasniti ponašanje osoba u socijalnoj strukturi. Polazi od pretpostavke da su pojedinci racionalne, proračunate osobe koje procjenjuju odnos uloženog u odnos i nagradu za svoj ulog. Važno mjesto stoga zauzima koncepcija reciprociteta što znači da pri razmjeni resursa uvijek postoji uzajamnost. Resursi koji se razmjenjuju grupiraju se u šest kategorija: ljubav, status, informacije, novac, dobra i usluge. Prema ovoj teoriji, odnosi među ljudima procjenjuju se na cost-benefit osnovi te pojedinac u odnosima, uključujući obitelj, nastoji maksimizirati korist, a minimizirati ulaganje. Razmjena u braku se razlikuje od razmjene u ostalim odnosima i može poprimiti

dugotrajniji karakter. Rezultati i računica se promatraju kroz dugotrajnija razdoblja, a važan element odnosi se na to je li veza kooperativna ili kompetitivna. Kod kooperativnih veza partneri će nastojati povećati zajednički profit, dok će u kompetitivnim svatko biti usmjeren na povećanje individualne koristi (Janković, 2004.).

Zagovornici teorije sukoba smatraju da društvo u osnovi nije kooperativno već podijeljeno na pojedince i skupine koje su u stalnom sukobu te da su sukob i moć također i u temelju obiteljskih i partnerskih veza (Janković, 2004.). Smatraju da je konflikt u čovjekovoj prirodi, a pobjeđuje onaj tko je moćniji. Izvori moći su: ispravnost, novac, dobra, tjelesna snaga, um, intelekt i mentalne sposobnosti te ljubav, a svaki član obitelji raspolaže s određenom količinom moći. Do sukoba dovode razlike, a obitelji ne mogu dobro funkcionirati ukoliko je istodobno više otvorenih sukoba. Najučinkovitiji put do rješenja sukoba je zajednički otkriti nove mogućnosti koje odgovaraju svima kroz kvalitetnu komunikaciju i učenje komunikacijskih vještina. Cilj je definirati problem, otkriti njegov uzrok i naći najučinkovitiji put za njegovo uklanjanje, čime se otvara prostor za konstruktivnu suradnju.

Teorija spolova temelji se na pretpostavkama da odnose između spolova obilježavaju odnosi moći te da su muškarci uredili društvo tako da mogu dominirati ženama (Janković, 2004.). Specifična ponašanja i uloge definirane su kao muške ili ženske, rad je podijeljen na muške i ženske poslove, a različite institucije daju prednost muškarcima. Kroz vjerovanje da su muškarci i žene suprotstavljeni dolazi do stvaranja nejednakosti spolova, a spol je u tom smislu društvena konstrukcija s obzirom na to da nije instinktivan, prirodni izvor razlika već se dominacija muškaraca nameće kao rezultat korištenja društvene moći u procesu socijalizacije. Primjenjujući teoriju na obitelj, prema feministkinjama ista postaje instrument izravnoga podčinjavanja žena i socijalizacije ženske djece za prihvaćanje majčinog položaja kao svog budućeg. Prema teoriji odnosi moći postoje i u obitelji, a odnose se na podjelu kućnih poslova, roditeljsku odgovornost, ali i društvenu podjelu rada i njegova vrednovanja (Thompson, Walker, 1991., prema Janković, 2004.). Ističu se brojni nedostaci teorije, kao na primjer jednostranost, zatim zanemarivanje nekih

individualnih razlika među ljudima koja se tiču ličnosti, a ne spola te na kraju podcjenjivanje altruizma, ljubavi i suradnje među spolovima (Janković, 2004.).

Teorija socijalne potpore bavi se proučavanjem uloge društva u uspješnom suočavanju njegovih članova sa stresnim situacijama. Tri su različita koncepta socijalne potpore, prvi se odnosi na subjektivni doživljaj potrebe za potporom i onoga što je pruženo, drugi koncept odnosi se na objektivnu količinu i kakvoću pružene podrške, dok se treći odnosi na ispitivanje socijalnog okruženja, odnosno mreže osoba koje pojedincu pružaju podršku (Janković, 2004.). Socijalna interakcija odnosi se na socijalna događanja u kojima pojedinac sudjeluje, a koja će utjecati na osobu izloženu stresu i pridonijeti njenom boljem ili lošem suočavanju sa stresorima. Pod pojmom socijalne potpore podrazumijevaju se organizirana socijalna međudjelovanja usmjerena na pružanje pomoći većem broju osoba i koja većinom imaju pozitivan učinak jer omogućuju povećavanje osobnih resursa, pridonose fizičkom i psihičkom zdravlju pojedinca što omogućava kvalitetnije interakcije te na kraju, cjelovitiju i djelotvorniju potporu (Janković, 2004.).

Teorija socijalne mreže odnosi se na kontinuirano komuniciranje među međusobno povezanim subjektima i razmjenu resursa među akterima koji pripadaju istim i različitim skupinama (Janković, 2004.). Mreže se stvaraju kada su količina i trajanje razmjene dostatni za uspostavljanje veze trajnije od jednog kontakta. Razmjena može biti jednostruka ili višestruka, ovisno o broju osoba koje međusobno razmjenjuju dobra, dok mreža može imati različit stupanj gustoće ovisno o broju i frekvenciji interakcija među akterima. Slabije mreže su fleksibilnije prilikom uspostavljanja novih relacija, dok su gušće rigidnije jer svaka nova relacija ima višestruki utjecaj na aktere. Gusta mreža je poželjna kada je subjekt ovisan o okolini, a nepoželjna kad je samostalan i ima potrebu za novim relacijama (Janković, 2004.). S vremenom društveni sustav djelomično zamjenjuje socijalnu mrežu i preuzima njezine brojne funkcije te na taj način, s jedne strane omogućuje članovima da zadovoljavaju svoje potrebe i ispunjavaju društvene i obiteljske uloge, a s druge strane uzrokuje izoliranje srodnika i dovodi do razdvajanja čvrstih rodbinskih sustava i veza (Janković, 2004.).

Biološko-analitička teorija objašnjava obitelj na izrazito biološkoj osnovi i bavi se istraživanjem obiteljskog nesvjesnog i analizom predaka (Janković, 2004.). Prema ovoj teoriji obiteljsko nesvjesno uvjetovano je latentnim recesivnim genima i upravlja najvažnijim čovjekovim odlukama u pet osnovnih područja izbora: voljene osobe; uzora, ideala i prijatelja; profesionalnog opredjeljenja; a objašnjava i genetsku predodređenost za „izbor“ određene bolesti te izbor određene vrste ili načina umiranja. Nedostaci teorije ogledaju se u nuđenju biološkog determinizma i ekstremnim primjerima kojima barataju. Također je važno spomenuti da dokazi o postojanju obiteljskog nesvjesnog nisu provjereni standardnim metodološkim postupcima (Janković, 2004.).

Ekološka teorija usmjerena je na ljude u interakciji s njihovom okolinom pa tako i na obitelj koja u odnosu s različitim tipovima okoline tvori ekosustav u kojemu su dijelovi i cjelina neovisni (Janković, 2004.). Obitelj se promatra kao poluotvoreni, cilju okrenuti, dinamični i promjenjivi sustav u neprekidnoj interakciji s vanjskim okolinama. Teorija proučava široki opseg problema vezanih uz obitelj i njezine odnose s vanjskim sustavima. Jedna od osnovnih postavki teorije jest da obitelj obavlja fizičko, biološko i ekonomsko održavanje za svoje članove te za sebe kao zajednicu, a na dobrobit cjelokupnog društva u kojem su kvaliteta života ljudi i kvaliteta okoline međuovisni. Donošenje odluka u obitelji je temeljni proces u obiteljima s ciljem postizanja ciljeva. Djelovanje obitelji putem odluka je utjecaj koji obitelji imaju na društvo i okoliš. Ekološka, kao i svaka druga ravnoteža, ovisi o odlukama i djelima država te pojedinaca i obitelji globalno, a dobrobit obitelji se razmatra u kontekstu dobrobiti cijelog ekosustava (Janković, 2004.).

Opća teorija sustava na obitelj gleda kao na organiziranu društvenu cjelinu s relativno promjenjivim obrascima ponašanja vezano za podjelu uloga, strukturu i način djelovanja (Janković, 2004.). Jedna od glavnih postavki opće teorije sustava je postavka o cjelovitosti sustava koja sustav shvaća kao cjelinu koja je više nego zbroj svojih elemenata. Specifična svojstva živih sustava su složenost i samorefleksivnost koja ljudima omogućuje promišljanje o vlastitom ponašanju i značajkama i odnosima sustava kojem pripadaju. Obitelj je otvoreni sustav u neprestanoj interakciji kroz komunikaciju s paralelnim sustavima i nadsustavima. Obiteljski podsustav čine roditeljski sustav, dječji sustav i

podstav roditelj-dijete. Obiteljski životni ciklus Janković (2004.) opisuje u funkciji vremena kroz sljedeće razvojne faze: mladi par do rođenja djece, obitelj s novorođenčecom, obitelj s predškolskim djetetom, obitelj s školskim djetetom, obitelj s adolescentom, obitelj s odraslom djecom, roditeljski par ostaje sam nakon što djeca stvore vlastite obitelji, udovištvo ili novi brak, smrt i završetak ciklusa.

Psiholog Bronfenbrenner začetnik je obiteljske ekološke teorije i prvi je opisao četiri tipa okolinskih sustava koji utječu na razvoj osobe: mikro, mezo, egzo i makrosustav (Janković, 2004.). Mirkosustav se odnosi na obitelj kao glavni kontekst u kojem se odvija razvoj, dok mezosustav čine na primjer odgojne i obrazovne ustanove. Egzosustav je vanjska okolina koja utječe na pojedinca, a čine ju radna sredina i socijalna mreža. Mikro, mezo i egzosustav zajedno čine makrosustav i uključuju uvjerenja, stavove i tradiciju. Bronfenbrenner pritom naglašava da je utjecaj konteksta odnosno sustava određen individualnim karakteristikama pojedinca (Janković, 2004.).

2.3. Obitelj u suvremenom društvu

Osnovna obilježja tradicionalnih obitelji su postojanje čvrstih podjela uloga i obveza prema spolu, gdje su muškarci hranitelji obitelji, dok su žene zadužene za brigu o djeci i kućanskim poslovima (Kokorić i suradnici, 2014.). Tradicionalne obitelji bile su velike i činili su ih nuklearna obitelj, odnosno majka, otac i njihova djeca te drugi srodnici, na primjer djedovi i bake, stričevi, tete, nećaci i ostali članovi šire porodice. Tijekom povijesti obitelj je doživjela brojne i različite promjene koje su dovele do transformacije životnih uvjeta pojedinca, ali i cjelokupne obitelji. Najveći utjecaj imalo je smanjenje seoskog i porast gradskog stanovništva (Rosić i Zloković, 2003., prema Debeljak, 2020.). Različite demografske, ekonomske i društvene promjene dovele su do promjena u strukturi obitelji, organizaciji obiteljskog života te odnosima i komunikaciji unutar obitelji (Jurčević Lozančić, 2011.). Ključne društvene promjene koje su se u velikoj mjeri odrazile na obiteljski život dogodile su se prijelazom iz tradicionalnog, agrarnog društva u urbano i industrijsko (Kokorić i suradnici, 2014.). Posebno su se odrazile na status žene u obitelji koje počinju sudjelovati na tržištu rada i prestaju biti samo žena-majka-domaćica što dovodi do nastanka brojnih obitelji dvostrukih hranitelja i postavlja zahtjev za

izjednačavanje uloga i moći partnera (Kokorić i suradnici, 2014.). U istraživanju koje su provele Kokorić i suradnici (2014.) sudjelovalo je 177 zaposlenih bračnih parova iz različitih dijelova Republike Hrvatske i područja južne Hercegovine, u dobi od 24 do 64 godine starosti. Cilj istraživanja bio je utvrditi kvalitetu obiteljskog funkcioniranja te napraviti procjenu egalitarnosti odnosno tradicionalnosti bračne zajednice, procjenu socijalne podrške i obiteljskog konflikta kod zaposlenih bračnih parova, s obzirom na spol i stav partnera prema bračnim ulogama te s obzirom na kongruentnost njihovih stavova. Pokazalo se da žene imaju egalitarnije stavove o bračnim ulogama od muškaraca, s tim da žene s višom razinom stručne spremlje imaju egalitarnije stavove. Rezultati su pokazali da su oni s tradicionalnijim stavovima u tradicionalnijim brakovima i imaju veće procjene obiteljskog konflikta, dok za partnere s egalitarnijim stavovima vrijedi obrnuto. Rezultati su također pokazali da partneri s kongruentnim stavovima prema bračnim ulogama ispitane aspekte obiteljskih odnosa procjenjuju pozitivnijima, obzirom da u dinamici obiteljskih odnosa partneri djeluju u interakciji (Kokorić i suradnici, 2014.). Pokazuje se da je za dobrobit obitelji potrebno postići ravnopravnost u partnerskim zajednicama, na način da prihodi, razina obrazovanja i dnevni raspored žena i muškaraca postanu sličniji te da kulturalni i ekonomski utjecaji u društvu promoviraju rodnu ravnopravnost i promjene u obiteljskim obvezama (Kokorić i suradnici, 2014.).

Općenito suvremenu obitelj prema strukturi možemo podijeliti na: dvoroditeljsku obitelj, kohabitaciju ili izvanbračnu zajednicu, obitelji bez djece, jednoroditeljske obitelji, samohrane majke, samohrane očeve, istospolne zajednice, razvedene obitelji, rekonstruirane obitelji i posvojiteljske obitelji (Čudina – Obradović i Obradović, 2006.). Osnovne funkcije koje je obnašala obitelj, prisutne su i u suvremenoj obitelji, a najveća promjena očituje se međutim u uočenoj tendenciji prema dominaciji osobnih interesa pojedinaca (Kramarić, 2017., prema Puhanić, 2019.). Želja za samorealizacijom jedan je od razloga što u suvremenim društvima različite institucije preuzimaju određene funkcije koje su ranije bile u domeni obitelji (Kramarić, 2017., prema Puhanić, 2019.). Značajne promjene koje su zahvatile obitelj poput smanjenja broja članova, porasta broja samačkih

kućanstava, zapošljavanje žena, individualizacija i pluralizacija obiteljskih oblika nisu ugrozili temeljne vrijednosti obitelji (Puljiz, 2003., prema Sušak, 2022.).

2.3.1. Izazovi suvremenih obitelji

Suvremene obitelji susreću se s različitim izazovima, a tu se svakako ističe sukob obiteljskih i radnih obveza. U fokus istraživanja ovo pitanje dovela je veća participacija žena na tržištu rada, demografske promjene i transformacija obitelji (Dobrotić i Laklija, 2009.). Uslijed starenja stanovništva i pada fertiliteta te transformacije obitelji i zapošljavanja žena pojavljuje se problem skrbi za djecu i starije osobe. Autorice su provele istraživanje s ciljem utvrđivanja percepcije sukoba obiteljskih i radnih obveza na uzorku od 2 983 zaposlenih ispitanika u Hrvatskoj. Rezultati su pokazali da postoji međusoban utjecaj radnih i obiteljskih obveza, pri čemu radne obveze nepovoljnije utječu na obiteljske obveze nego obratno. Najvažnijim prediktorima su se sa strane zaposlenja pokazala obilježja posla, doživljaj posla i percepcija sigurnosti zaposlenja, dok se sa strane obiteljskih obilježja utjecanja na radne obveze najutjecajnijim čimbenikom pokazala skrb za starije/nemoćne osobe. Kod muškaraca značajan utjecaj predstavlja njihova veća uključenost u kućanske poslove, a kod žena se utjecajnim prediktorom sukoba pronalazi skrb za djecu (Dobrotić & Laklija, 2009.).

Autorica Dobrotić (2015.) bavi se analizom obiteljskih politika povezanih sa usklađivanjem obiteljskih obveza i sudjelovanjem roditelja na tržištu rada. Kao mjere bitne s aspekta usklađivanja obiteljskih obaveza i plaćenog rada istaknuti su plaćeni dopusti, a ravnopravnom sudjelovanju roditelja na tržištu rada doprinose i priuštive usluge predškolskog odgoja i obrazovanja i fleksibilni uvjeti na tržištu rada. Međutim, istraživanja ukazuju da ove mjere ponajprije podupiru dvohraniteljske obitelji i vežu se uz status tradicionalne zaposlenosti, unatoč porastu osoba u netipičnoj i/li nesigurnoj zaposlenosti. Pokazalo se i da politike fleksibilnosti i „izbora“ nemaju pozitivan utjecaj na postizanje rodne ravnopravnosti (Dobrotić, 2021.).

Na pojavu obiteljske krize može utjecati socioekonomski status obitelji ako se obitelj nalazi u riziku od siromaštva. Različita istraživanja dosljedno su povezala siromaštvo s

više aspekata obiteljskih odnosa i roditeljstva, kao što su na primjer zadovoljstvo brakom, količina sukoba i nasilja u partnerskom odnosu te kvaliteta suroditeljstva (Ajduković i suradnici, 2019.). Benić (2018., prema Ajduković i suradnici, 2019.) je provela istraživanje u kojem su sudjelovali očevi djece 6., 7. i 8. razreda te utvrdila da riziku za zlostavljanje djece najviše pridonose niski mjesečni prihodi, veća izloženost psihičkoj agresiji u partnerskom odnosu te starija dob, dok očeva bolje nošenje sa stresom doprinosi smanjenju rizika. Raboteg-Šarić i Pećnik (2006., prema Ajduković i suradnici, 2019.) su u opsežnom anketnom istraživanju o jednoroditeljskim obiteljima utvrdile da su financijski problem glavni prediktor roditeljske depresivnosti, a depresivniji roditelji su manje uključeni u odgoj djece. Ajduković i suradnici (2019.) su proveli istraživanje s ciljem ispitivanja doprinosa pokazatelja socioekonomskog statusa, izloženosti stresnim događajima i dostupnosti socijalne podrške kvaliteti obiteljskih odnosa i riziku za zlostavljanje djece. U istraživanju su sudjelovale 392 majke učenika prvih razreda srednje škole, klasificirane u obitelj s visokim ili niskim rizikom od siromaštva. Rezultati su pokazali da su u obiteljima koje su u visokom riziku od siromaštva značajno češći konflikti, zatim da su značajno češći ljutnja i nerazumijevanje među članovima te napetost među roditeljima u vezi odgoja djece, kao i da se teže donose odluke i teže uvode promjene. Naposljetku, rezultati su pokazali značajno veći rizik za zlostavljanje djece u obiteljima u riziku od siromaštva što ide u prilog smjernica da je smanjivanje siromaštva nužno za smanjivanje nasilja nad djecom (Ajduković i suradnici, 2019.).

U suvremenom društvu rast jednoroditeljskih obitelji najčešće je posljedica povećane stope razvoda, ali dijelom i osobnog odabira (Cheal, 2008., prema Boneta i Mrakovčić, 2021.). Cheal (2008., prema Boneta i Mrakovčić, 2021.) sugerira da je glavni uzrok pluralizacije obiteljskih formi u emancipaciji žena. Razvod braka uobičajen je u današnjem društvu, kao i razdvajanje partnera u sve učestalijim izvanbračnim zajednicama (Majnarić, 2002.). Razvodi su visoko stresni životni događaji koji donose životne promjene u emocionalnom, socijalnom i ekonomskom statusu i zahtijevaju prilagodbu roditelja i djece. Partnersko razdvajanje može ometati učinkovito

suroditeljstvo i uzrokovati konflikte na temu novca i raspodjele vremena s djecom, što dovodi do stresa kod roditelja i djece (Majnarić, 2002.).

Obiteljski sustavi podložni su utjecaju stresnih i kriznih događaja (Britvić, 2010.). Termin stres odnosi se na manje teške događaje iz svakodnevnog života koji izazivaju emocionalne, kognitivne i tjelesne reakcije, dok se kriza odnosi na neugodne događaje koji značajno utječu na život i s njima se pojedinci teže nose. Primjeri događaja koji mogu dovesti do krize su smrt bliske osobe, gubitak posla, teška bolest pojedinca ili člana obitelji, ali i pozitivni događaji kao što su preseljenje ili novo radno mjesto. Oporavak od stresa najučestalije nastupa spontano, ovisno o potencijalima ličnosti da zacijeli i podršci obitelji. Zdrave obitelji svojim članovima pružaju emocionalnu toplinu, brigu i osjećaj sigurnosti. S druge strane, krizni događaji najčešće mijenjaju dotadašnje funkcioniranje obitelji, zahtijevaju preraspodjelu uloga ili dovode do poremećaja u strukturi i hijerarhiji. Izvor stresa može biti i obitelj ako u nekoj od razvojnih faza obitelji nastupi poremećaj. U kriznim situacijama potrebna je mobilizacija dodatnih psiholoških potencijala članova obitelji, ali i stručna pomoć liječnika i psihijatra, kao i podrška drugih bliskih osoba poput članova šire obitelji (Britvić, 2010.).

3. SISTEMSKA OBITELJSKA TERAPIJA

Obiteljska terapija razvila se u drugoj polovici 20. stoljeća kao nov način bavljenja ljudskim problemima (Barker, 1992.). Pojavljuje se na krilima nove ideje o načinu nastajanja obiteljskih problema, koji se sada više ne promatraju isključivo kao rezultat intrapsihičkih procesa, odnosno individualne „psihopatologije“, već se smatraju posljedicom trenutnih unutarobiteljskih interakcija te ponekad posljedicom interakcije pojedinca i ostalih socijalnih sustava. Većina suvremenih autora drži da se pojedincu može uistinu pomoći tek ako se pomogne njegovoj cjelokupnoj obitelji. Općenito se obiteljska terapija ili psihoterapija odnosi na psihosocijalnu intervenciju usmjerenu na cijelu obitelj s ciljem usklađivanja narušenih odnosa u obitelji (Janković, 2004.). Neovisno o tome je li neki problem identificiran kao obiteljski ili individualni, kako bi se postigla sigurna i

trajna pozitivna promjena, u proces rješavanja potrebno je uključiti i obitelj jer i u nastanku, razvoju i održavanju duboko osobnih problema obitelj ima nezaobilaznu ulogu.

Značaj systemske teorije proizlazi iz ideja i pojmova koje uvodi u područje obiteljskih odnosa (Barker, 1992.). Tako se obitelj promatra kao sustav koji se sastoji od podsustava, kao što su roditeljski, partnerski i dječji podsustav. Sustav kao cjelina više je od zbroja svojih dijelova. Obiteljski sustavi dio su različitih nadsustava, kao što su šira obitelj, prijatelji, škola, lokalna zajednica, crkvena zajednica i slično. Obiteljski sustavi su otvoreni sustavi i imaju granice koje ga odvajaju od vanjskog okruženja. Osobine granica važne su za razumijevanje sustava, a granice obiteljskih sustava su uvijek donekle polupropusne, što pomaže očuvanju integriteta sustava (Barker, 1992.). One kontroliraju, između ostalog, emocionalne transakcije i bliskost. Neke obitelji imaju relativno nepropusne granice te su izolirane od svog okruženja i vanjskih sustava. Nasuprot tome, granice nekih obitelji su visoko propusne pa su i previše podložne utjecajima okoline i vanjskih sustava. Podsustavi također imaju granice te je rad na granicama između podsustava često važna tema obiteljske terapije. Granicama se posebice bavi strukturalni obiteljski pristup (Barker, 1992.).

Obiteljski sustavi teže postizanju relativno stabilnog stanja, a razvoj i evolucija sustava su moguća i izvjesna (Barker, 1992.). Promjene se događaju spontano ili mogu biti potaknute. Za funkcioniranje sustava važni su komunikacija i feedback između pojedinih dijelova sustava. Tako se ponašanje pojedinaca unutar obitelji prije može objasniti idejom o cirkularnoj nego linearnoj uzročnosti.

Prema ovom konceptu, pojedince najbolje možemo razumjeti u kontekstu obitelji (Corey, 2004.). Problem pojedinca, „identificiranog klijenta“ često se smatra pokazateljem disfunkcije u obitelji, koji može imati funkciju ili svrhu za obitelj, ili biti posljedica nesposobnosti obitelji da se nosi s prijelaznim razvojnim razdobljima ili predstavljati simptom disfunkcionalnih obrazaca koji se prenose generacijski. Pristup se temelji na principu da je klijent povezan sa živim sustavom te da se promjena u jednom dijelu sustava odražava na cijeli sustav. Iz navedenoga proizlazi da je tretmanom potrebno obuhvatiti sve članove obitelji, a ne samo „identificiranog klijenta“. U systemskom pristupu obitelj

je primarni kontekst za razumijevanje ponašanja pojedinca, a djelovanje bilo kojeg člana obitelji utječe na sve ostale članove, kao što i njihove reakcije povratno djeluju na sve članove. Sistemski terapeut, baš kao i terapeut usmjeren na pojedinca, istražuje klijentovu trenutačnu životnu situaciju i prethodna životna iskustva, međutim sistemski terapeut dalje istražuje sustav tražeći obiteljske procese i pravila često koristeći genogram. U terapiju poziva i klijentovu bližu obitelj te se zanima za međugeneracijska značenja, pravila i gledišta. Usmjerava se na obiteljske odnose unutar kojih klijentov simptom „ima smisla“ i intervenira na načine koji pomažu promijeniti kontekst u kojemu klijent živi (Corey, 2004.). Ne zanemaruje se važnost pojedinca, već ga se nastoji razumjeti unutar obiteljskog i ostalih sustava. Svaka promjena kod pojedinca utječe na ostale članove obitelji. Cilj terapije je promijeniti sustav, što će onda promijeniti i članove. Nastoji se pomoći članovima obitelji da promijene disfunkcionalne obrasce i uspostave funkcionalnu interakciju i shvate da se obrasci prenose generacijski.

Značajan doprinos razumijevanju obiteljske dinamike pružio je koncept takozvanog identificiranog bolesnika. Terapeut mora biti svjestan kako se određeni član obitelji označava identificiranim bolesnikom, a da bi otkrio namijenjenu mu obiteljsku ulogu mora se uživjeti u obiteljsku dinamiku (Satir, 1983., prema Nikolić, 1996.). Pri tome se mora služiti činjenicama i tek njihovim povezivanjem može stvarati utemeljene pretpostavke. Važan koncept obiteljske terapije uvode M. McGoldrick i suradnici koji u terapiju uvode izradu genograma, kao pomoćnog dijagnostičkog i terapijskog instrumenta koji sugerira moguće veze između obiteljskih događaja i odnosa kroz generacije (Nikolić, 2008.). Predstavlja grafičku mapu obiteljske priče, odnosno crtež koji omogućuje vizualizaciju događaja i odnosa kroz generacije te čini dobar temelj za procjenu hipoteza i konceptualizaciju obiteljskog problema.

Janković (2004.) naglašava da specifični pristupi psihoterapiji obiteljsku dinamiku doživljavaju kao osnovu nastanka, a sukladno tome i osnovu razrješenja patologije pojedinih članova i obitelji kao cjeline. Svaki stručnjak koji se bavi obitelji, obiteljski radnik ili obiteljski terapeut, trebao bi posjedovati teorijsku osnovu te na njoj utemeljene praktične vještine za svrsishodno djelovanje. Freeman (1991., prema Janković, 2004.)

razlikuje teoriju o ponašanju i teoriju o praksi te naglašava da je u radu s obitelji potrebna njihova integriranost u cjelovit pristup. Na osnovi opće teorije sustava razvila se takozvana sustavna obiteljska terapija. Pristup predstavlja novi način gledanja na čovjekovo ponašanje, izvore mentalnih bolesti, zdravlja i prilagođenosti. Svakog pojedinca i njegovo ponašanje promatra kao dio sustava cjelokupnoga obiteljskog obrasca funkcioniranja i ponašanja. Tako se ovisnosti, psihosomatske bolesti, neuroze, psihoze i različiti sukobi u obitelji doživljavaju kao posljedice disfunkcije obitelji kao cjeline obiteljskog sustava. Obitelj se promatra kao živi organizam u stalnoj mijeni elemenata unutar sustava i s okolinom (Janković, 2004.).

3.1. Temeljne spoznaje

Sustavna obiteljska terapija primjenjuje su u svim slučajevima kada je obitelji preporučljiva terapija, a posebice kod poremećaja u ponašanju djece i mladih, kod problema ovisnosti, partnerskih problema i opće disfunkcije obitelji, adolescentne krize, kod psihosomatskih reakcija na obiteljske nesporazume, oboljenja i smrti članova, nasilja te općenito kod različitih kriza u obitelji (Janković, 2004.). U razumijevanju sustava sustavna teorija polazi od cirkularnog kauzaliteta, a usmjerena je na djelovanje prema načelu ovdje i sada s ciljem postizanja promjena u dijelu obiteljskih obrazaca koji nisu na zadovoljavajućoj razini (Janković, 2004.). Janković (2004.) dalje opisuje dijagnostički postupak u obitelji, koji se provodi pojedinačnim i zajedničkim intervjuima s članovima obitelji te različitim primjenjivim upitnicima i skalama. Posebnu vrijednost daje ulazak u dom obitelji gdje sve ima drugu težinu i značenje.

3.1.1. Genogram

U fazi dijagnostike, ali i tijekom terapije poželjno je koristiti tehniku genograma, temeljenu na obiteljskom stablu i obiteljskom kotaču, a koja se pokazala kao dobar način za upoznavanje obiteljske strukture i odnosa. Osim toga, može sadržavati i druge različite informacije kao što su osobni podaci članova obitelji i srodnika, pozicije članova u porodičnoj hijerarhiji, vrste i kvalitete njihove povezanosti i kvalitete komunikacija pa i uobičajenih scenarija koji obilježavaju iste načine reagiranja i načine suočavanja s

krizama kroz naraštaje. Moguće je otkriti i takozvane koalicije unutar obitelji ili različite oblike cijepanja obiteljskog sustava u podskupine. Neki od primjera su ukriženi raspad, spolna koalicija, generacijski raskol, izolacija ili preferiranje pojedinog člana i raspad obiteljskog sustava. Crta se zajedno s obitelji, odnosno s članovima uključenim u terapiju. Nikolić i suradnici (2008.) detaljno su opisali mogućnosti koje nudi tehnika genograma, a kojom se može analizirati niz aspekata obiteljskog života. Predstavlja važan terapijski instrument primjenjiv u sistemskom i psihodinamskom pristupu koji prihvaćaju transgeneracijski pristup u obiteljskoj terapiji. Pomoću genograma upoznaje se obitelj i dobiva šira slika u sadašnjem i povijesnom kontekstu te pomaže otkriti aspekte obitelji koji su do sada bili skriveni od njenih članova. Genogrami uče osobe da misle sistemski i uočavaju obrasce.

3.1.2. Identifikacija i analiza problema

Terapeut zajedno s obitelji nastoji definirati što je za obitelj trenutno najveći problem, a pri čemu se najčešće javlja fenomen „žrtvenog janjeta“, gdje obitelj najslabijeg člana nudi kao izvor problema (Janković, 2004.). Važno je da terapeut nastavi s istraživanjem uzroka problema ne uzimajući kao relevantno ponuđeno rješenje „žrtvenog janjeta“. Nakon što se problem identificira, potrebno je ispitati povijest njegova nastanka, razvoja i perzistencije, kao i otkriti fazu obiteljskog ciklusa u kojoj se problem javio. Posebno su se kritičnima pokazale faze formiranja obitelji, adolescentne krize i odlazak djece iz obitelji rođenja. Ukoliko se ne razriješi problem faze u kojoj je obitelj zatečena krizom, moguća je pojava maladaptacije, odnosno uspostavljanja ravnoteže na negativnoj razini što dovodi do generacijskog prenošenja patologije. Metodama grupnog i individualnog intervjua te genograma istražuje se struktura šire obitelji, veze među članovima, komunikacija, uzrok problema te brojne značajke članova kao što su obrazovanje, zanimanje, sustavi vrijednosti i obrasci ponašanja. Saznanja o načinu izražavanja osjećaja, razini tolerancije na frustracije i dopuštenim načinima reagiranja otkrit će obiteljski identitet, koji doprinosi razumijevanju razvoja problema u obitelji (Janković, 2004.). Potrebno je ispitati i kvalitetu komunikacije obzirom da uvjetuje obiteljsko ozračje, ali i pokazuje jedinstvo i razumijevanje među članovima. Pažnju je potrebno usmjeriti na

podjelu uloga, potencijale sustava, kao i posebna područja: komunikaciju unutar sustava te prema okolini; zadovoljavanje temeljnih potreba; radno područje; interese i posebnosti, odnosno odstupanje od uobičajenog. U terapijskom procesu potrebno je donijeti odluku koji aspekt funkcioniranja je prioritetan: uloge, komunikacija ili zadovoljavanje potreba (Janković, 2004.).

3.2. Modeli sustavne obiteljske terapije s naglaskom na komunikacijski model

Virginie Satir

3.2.1. Adlerova obiteljska terapija

Alfred Adler prvi je obiteljski terapeut suvremenog doba, a djelovao je u Beču nakon Prvog svjetskog rata gdje je vodio obiteljske susrete u „otvorenom forumu“ (Corey, 2004.). Osnovna pretpostavka Adlera bila je da su obitelji često zarobljene u ponavljajućim negativnim interakcijama temeljenim na pogrešnim ciljevima koji motiviraju sve uključene, a većinom su te teškoće zajedničke svim obiteljima u zajednici kao dio socijalnog naslijeđa (Corey, 2004.).

Unutar obitelji djeca brzo postaju djelotvornim činiteljima koji utječu na obiteljski sustav, a čine to u skladu sa svojim, često pogrešnim, razumijevanjem života. Prirodno bi roditelji trebali biti vođe obitelji, ali se zbog malo djelotvorne pripreme za roditeljstvo često okreću autokratskom ili permisivnom odgoju koji im je poznat. Naglasak je na obiteljskom ozračju koje je jedinstveno za svaku obitelj i obilježava odnose među članovima obitelji, a postaje model za uspostavu očekivanja djece o tome kakav bi trebao biti život. Budući da je obitelj sustav, svaki član obitelji utječe na ostale članove. Obiteljska vrijednost predstavlja zajedničke vrijednosti unutar obitelji koje se tiču na primjer, obrazovanja, religije, novca i postignuća (Corey, 2004.).

Koriste se tehnike obiteljske konstelacije, tipičnog dana, otkrivanja ciljeva te prirodne/logičke posljedice. Adler je utvrdio da je značenje i tumačenje koje dijete pridaje poziciji u odnosu na red rođenja polazna točka za promatranje svijeta i način na koji osoba

pronalazi svoje mjesto unutar sustava i uspostavlja odnos prema sebi i ostalim članovima obitelji (Corey, 2004.).

Fokus u terapiji je na sadašnjosti s ponešto bavljenja prošlošću, a doživljaj života često se tumači iz genograma koji konstruira cijela obitelj. Cilj terapije je u većini slučajeva osposobljavanje roditelja da postanu vođama; proučavanje reda rođenja i otkrivanje, razumijevanje i mijenjanje motivacije članova, odnosno oslobađanje od pogrešnih ciljeva i interakcijskih obrazaca u obitelji i poticanje djelotvornog roditeljstva. Terapeut preuzima ulogu edukatora, motivacijskog istraživača i suradnika koji teži uspostavi odnosa temeljenog na međusobnom poštovanju. Istraživanje je usmjereno na obiteljsku konstelaciju, motive koji pokreću problematične interakcije i na cjelodnevne obiteljske procese. Na temelju rezultata osmišljavaju se preporuke za ispravljanje pogrešnih ciljeva i pomaganje roditeljima da u roditeljskim ulogama ostvare djelotvorniji život (Corey, 2004.). Često se koristi javno obiteljsko savjetovanje „otvorenog foruma“ te se radi na onome što je zajedničko obitelji i publici, gdje ponekad veću korist imaju obitelji iz publike (Corey, 2004.).

3.2.2. Višegeneracijska obiteljska terapija

Pristup višegeneracijske obiteljske terapije Murray Bowena opisuje kako pojedinac funkcionira u obiteljskom sustavu, a polazi od pretpostavke da se obitelj može najbolje razumjeti ako se analizira sa stajališta tri generacije (Corey, 2004.). Analiziraju se emocionalni odnosi s primarnom obitelji, supružnikom i djecom. Temeljni pojmovi kojima se teorija bavi: diferencijacija sebe, triangulacija, emocionalni sustav nuklearne obitelji, proces obiteljske projekcije, emocionalno odvajanje, proces višegeneracijskog prijenosa, uloga braće i sestara te društvena regresija (Corey, 2004.). Ključni pojam je diferencijacija sebe kojom pojedinci stječu osjećaj vlastita identiteta i koja omogućuje prihvaćanje osobne odgovornosti za vlastite misli, osjećaje i djela, odnosno razvitak u zrelu i jedinstvenu ličnost. Uključuje psihološko odvajanje uma i emocija te nezavisnost od drugih ljudi, a predstavlja cjeloživotni razvojni proces u odnosu na primarnu obitelj. Cilj obiteljske terapije je mijenjanje pojedinca unutar konteksta sustava što će dovesti do ublažavanja tjeskobe i uklanjanja simptoma te povećanja stupnja diferencijacije svakog

člana. Terapeut u terapiji zauzima ulogu vodiča, objektivnog istraživača i učitelja, koristi tehnike genograma i postavljanja pitanja, a pristup se može karakterizirati kao primjena racionalnog mišljenja. Korištene tehnike omogućuju rad na pitanjima koja se tiču primarne obitelji i uklanjanja triangularnih odnosa što vodi diferencijaciji i razumijevanju obitelji iz koje smo potekli. (Corey, 2004.).

3.2.3. Iskustvena/simbolička obiteljska terapija

Iskustvena obiteljska terapija predstavlja intuitivan oblik terapije s ciljem jačanja sadašnjeg doživljavanja (Corey, 2004.). Iskustveni pristup interaktivan je proces koji se odvija ovdje i sada i koji obitelj povezuje s terapeutom koji je spreman biti stvaran (Corey, 2004.). Glavni predstavnik teorije je Carl Whitaker, a njegov pristup je pragmatičan i ne oslanja se odviše na teoriju. Ističu se važnost izbora, slobode, samoodređenja, rasta, razvoja i aktualizacije, a cilj je potaknuti individualnu autonomiju i osjećaj pripadanja obitelji istovremeno. Usmjerenost je na subjektivne potrebe pojedinaca u obitelji koje bi dovele do individuacije svakog člana, ali uz postizanje autentičnosti obitelji. Središnja značajka je poticanje spontanosti, kreativnosti, autonomije i sposobnosti igranja. Terapija se odvija ovdje i sada, a tijekom terapijskih konfrontacija sadi se svjesnost i sjeme promjene. Od terapeuta se očekuje neposrednost, autentičnost, životnost i otkrivanje sebe. On postaje glavni terapijski činitelj i instruktor obitelji koji postavlja izazove i kroz igru olakšava promjene unutar obitelji. Često korištene tehnike su rad u paru s kolegom terapeutom, konfrontacija i korištenje sebe kao posrednika promjene (Corey, 2004.).

3.2.4. Strukturalna obiteljska terapija

Strukturalna obiteljska terapija je pristup shvaćanju prirode obitelji, iznesenih problema i procesa promjene (Corey, 2004.). Začetnik teorije je Salvador Minuchin koji je 60-ih godina u New Yorku provodio terapiju i istraživanje s delikventnim dječacima iz siromašnih obitelji. Fokus se stavlja na obiteljsku strukturu i interakcije među članovima, a smatra se da su simptomi popratna pojava strukturalnih slabosti unutar obiteljske organizacije. Ključni pojmovi su obiteljska struktura, obiteljski podsustavi i granice. Obiteljska struktura definirana je kao nevidljiv skup pravila koji određuje kako će se

članovi obitelji međusobno odnositi. Obitelj se smatra glavnim ljudskim sustavom koji se sastoji od podsustava kao što su: bračni, roditeljski, braća i sestre te prošireni (čine ga bake i djedovi, drugi rođaci pa čak i osobe iz daljnje okoline, na primjer iz škole). Svaki podsustav ima svoju odvojenu funkciju i zadatke, a ukoliko dođe do preuzimanja zadataka ili uloge iz drugog podsustava dolazi do strukturalne teškoće. Ključno je da su roditeljski i dječji podsustav prikladno odvojeni. Cilj je postizanje zdravih granica koje pojedincu omogućuju razvoj osobnog identitet, uz istodoban osjećaj pripadnosti obitelji.

Terapijski ciljevi su postizanje strukturalne promjene mijenjanjem disfunkcionalnih transakcijskih obrazaca i stvaranjem prikladnih granica s ciljem uspostave djelotvorne hijerarhijske strukture. Tehnike koje se koriste su aktivne, direktivne, promišljene i prilagođene. Neke od tehnika su uključivanje, praćenje slijeda reakcija, crtanje obiteljskih karata, glumljenje, pojačavanje, postavljanje granica i stvaranje novog okvira. Terapeut u procesu terapije procjenjuje na kojoj razini uključenosti je potrebno djelovati u određenom trenutku. Preuzet će ulogu vođe, „prijateljski nastrojenog ujaka“, kazališnog redatelja i općenito poticatelja promjene u obiteljskoj strukturi i postavljanju granica (Corey, 2004.).

3.2.5. Strateška obiteljska terapija

Strateška obiteljska terapija izrazito je usmjerena na probleme i njihova rješenja (Corey, 2004.). Začetnik teorije je Palo Alto skupina, odnosno Gregory Bateson, Don Jackson, Paul Watzlawick i Jay Haley. Terapija temelj ima u teoriji komunikacije i pretpostavlja da je glavni cilj komunikacije u interpersonalnim odnosima postizanje moći. Cilj obiteljske terapije nije postići uvid niti razumijevanje već riješiti trenutni problem usmjeravajući se na slijed postupaka, odnosno promijeniti ponašanje, a strategije za postizanje promjene oblikuje terapeut. Terapija je kratkotrajna i nije usmjerena na rast i razvoj. Izneseni problem smatra se stvarnim, a glavna ideja je da se promjena događa zato što obitelj slijedi terapeutove upute koje su usmjerene na proces i rješenje, odnosno mijenjanje disfunkcionalnih obrazaca i uklanjanje problema. Terapeut je direktivan i autoritaran stručnjak, aktivni rukovoditelj promjene, rješavatelj problema i konzultant odgovoran za promjenu koji upravlja procesom bez pretjeranog objašnjavanja sebe ili procesa klijentima. Tehnike koje se koriste su davanje uputa usmjerenih na djelovanje,

paradoksalne intervencije, priključivanje, stvaranje novog okvira, uveličavanje, pretvaranje i glumljenje (Corey, 2004.).

3.2.6. Model procesa uvažavanja čovjeka

Virginia Satir začetnica je modela procesa uvažavanja čovjeka, pristupa u kojem se ističe važnost komunikacije i emocionalnog doživljavanja, a tehnike su manje važne od odnosa koji terapeut uspostavlja s obitelji (Corey, 2004.). U terapijskom procesu važni su uvažavanje čovjeka, jačanje i procjena samopoštovanja i obiteljskih pravila, uspostava kontakta, metafora, uspostava novog okvira, emocionalna iskrenost, jasna komunikacija i stavljanje naglaska na „ovdje i sada“ (Corey, 2004.). Pristup razlikuje funkcionalnu i disfunkcionalnu komunikaciju. U obiteljima se najvažnija pravila tiču komunikacije, a općenito u zdravim obiteljima postoji malo pravila koja se dosljedno primjenjuju. Na interakcije utječu uloge koje različiti članovi obitelji preuzimaju na sebe. Obilježja funkcionalnih obitelji su: otvorena komunikacija, činjenica da svaki član ima svoj odvojeni život, ali sudjeluje i u zajedničkom obiteljskom životu, poticanje promjena i dijeljenje iskustava. U disfunkcionalnim obiteljima komunikacija je zatvorena, ne podržava se individualnost, a pravila su kruta, brojna, često neprikladna i služe prikrivanju straha zbog različitosti. Glavni ciljevi terapije su poticanje rasta i razvoja, samopoštovanja i povezanosti, proširenje svjesnosti te pomaganje obitelji da uspostavi kongruentnu komunikaciju. Uloga terapeuta jest voditi članove, biti aktivni facilitator, osoba iz koje obitelj crpi snagu, detektiv, model za kongruentnost. Važnije je kakva je osoba terapeut nego tehnike koje primjenjuje. Terapeut koristi empatiju u radu i vjeruje u sposobnost članova obitelji da se razvijaju te im pomaže u izgradnji samopoštovanja. Terapeut modelira djelotvornu komunikaciju i obitelj iz njega crpi snagu. Tehnike koje se koriste su skulpturiranje, igranje uloga, obiteljska karta (slično genogramu), drama, humor i kronologija obiteljskog života, odnosno opisivanje obiteljske povijesti kroz tri generacije. Nadalje, koristi se i tehnika rekonstrukcije obitelji, koja kao oblik psihodrame omogućuje klijentima da istraže događaje kroz simulacije tri generacije obiteljskog života. Pomaže klijentima koje muče obiteljska pitanja, a imaju loš kontakt s obitelji iz koje potječu (Corey, 2004.).

3.2.6.1. Komunikacijski model Virginie Satir

Virginia Satir (1967., prema Barker, 1992.) se bavila proučavanjem osobnosti pojedinaca unutar obitelji i psihodinamskih odnosa u pozadini. Naglašavala je važnost osobnog rasta i podizanja samopoštovanja. Osobe s niskim samopoštovanjem sklone su ulaženju u odnose sa sličnim osobama. Budući da u odnosu nisu autentični strahuju zbog mogućeg razočarenja i imaju teškoća s povjerenjem u partnera, što može dovesti do teškoća u odnosu. Satir (1972., prema Barker 1992.) je veliki naglasak stavljala na emocionalne potrebe partnera budući da u odnosu svi partneri imaju takve potrebe i svjesno ili nesvjesno se nadaju da će biti zadovoljene. Kada se radi o djeci, ona također imaju emocionalne potrebe, kao što i roditelji očekuju da će zadovoljiti svoje potrebe time što imaju i njeguju djecu. Satir (1972., prema Barker 1992.) terapiju smatra vježbom sazrijevanja. Cilj je da ljudi postignu zrelost budući da su zreli ljudi odgovorni sami za sebe te sposobni donositi odluke koje se baziraju na točnim percepcijama sebe, drugih i socijalnog konteksta. Sposobni su preuzeti odgovornost za svoje odluke i njihove posljedice. U kontaktu su sa svojim osjećajima, sposobni jasno komunicirati s drugima, kao i prihvatiti različitosti kod drugih ljudi kao priliku za učenje.

Glavne pretpostavke kojima se Satir vodila u radu (1982., prema Barker 1992.) su sljedeće: samopoštovanje i efikasna komunikacija su neodvojivi, a samopoštovanje je ključni faktor u odabiru partnera, prirodi partnerskog odnosa, nošenju sa stresom i fleksibilnosti stoga je rad na istome važan dio terapije. Također smatra da kod svih koji počinju s terapijskim procesom postoji nada te da proces promjene započinje s donošenjem odluke o počinjanju s terapijom. Upozorava na činjenicu da su konfliktne bračni odnosi srž obiteljske psihopatologije i njihovo razrješenje je temelj za uspjeh obiteljske terapije.

Terapeut zauzima ulogu učitelja kongruentnog stila komunikacije, on naime, obraća pozornost na znakove inkongruentne komunikacije i olakšava članovima obitelji da uspostave dijalog i prihvate kongruentni stil komunikacije koji odlikuju izravne i jasne poruke (Nikolić, 1996.). Takvo ozračje potiče uvjete separacije i individuacije djece. Svi članovi obitelji trebaju ravnopravno razvijati individualni i partnerski aspekt života te

život u obitelji kao grupi. Satir opisuje četiri inkongruentna načina rješavanja konflikta unutar obitelji, a radi se o prikrivanju, optuživanju, racionalizaciji i odvratanju (Satir, 1973., prema Nikolić, 1996.). Prikrivanjem se ljudi služe kako bi negiranjem izbjegli postojeći konflikt, a karakteriziraju ih submisivni stavovi kojima podržavaju atmosferu prividnog obiteljskog sklada. Kod optuživanja se radi o pokušaju ofenzivnog ponašanja putem demonstriranja vlastite snage. Racionalizaciju nadalje možemo definirati kao najkulturniji način izbjegavanja problema. S ciljem izbjegavanja, na probleme i konflikte reagira se racionaliziranjem, pseudofilozofiranjem, besmislenim i indiferentnim riječima te dosadnim frazama. Na kraju, odvratanje je tehnika izbjegavanja pričanjem viceva i šala. Cilj obiteljske terapije je uspostava otvorene, izravne, jednoznačne komunikacije, kod koje se tjelesne reakcije manifestiraju u skladu s izgovorenim. Spomenuto opisuje obilježja kongruentne ili zdrave komunikacije i putem nje osoba zna što želi reći, ne izbjegava stvarne probleme i odobrava samo ona ponašanja koja smatra stvarno poželjnima. Kongruentna osoba komunicira s visokim osjećajem samovrednovanja te je realna, integrirana, kompetentna i kreativna.

3.2.6.2. Uloga i tehnike obiteljskog terapeuta prema komunikacijskom modelu

Satir (1973., prema Nikolić, 1996.) opisuje ulogu terapeuta prema komunikacijskom modelu. Ponajprije, terapeutova je dužnost stvoriti ozračje u kojem će omogućiti članovima obitelji da preuzmu odgovornost u razumijevanju vlastita ponašanja. Ulazak u terapiju kod klijenta izaziva strah jer se radi o ulasku u područje neizvjesnog i nepoznatog. Obzirom na način na koji terapeut postavlja pitanja, odnosno ako postavlja pitanja na koja klijent može dati odgovor, klijent može prestati osjećati strah. Prilikom postavljanja pitanja ili odgovaranja klijentu, terapeut to treba činiti stručno, jasno, izravno i na neosuđivalački način. Pozitivnim potvrdama i svojim ponašanjem povećava stupanj samovrednovanja kod klijenta. Ukazuje klijentu kako ga vide osobe iz okoline. Terapeutova zadaća je prepoznati simboliku klijentova iskaza i dati mu terapijski smisao. Pritom treba uočiti ponašanja povezana s naučenim obrascima iz djetinjstva. Satir naglašava važnost roditeljske uloge i potiče terapeute da od roditelja traže da se prema

djeci ponašaju u skladu s razvojnim potrebama te ih potiče da nauče djecu razlikovati „ja“, „ti“ i „mi“ kako bi individuacija i socijalizacija bile što uspješnije.

3.2.6.3. Faze obiteljske psihoterapije prema Virginii Satir

Satir (1975., prema Nikolić 1996.) razlikuje tri faze obiteljske psihoterapije. U prvoj fazi terapeut je partner u razgovoru koji traga za informacijama, a nastoji da obitelj stekne povjerenje u promjenu obiteljskog sustava, nadalje se trudi odrediti željeno buduće stanje članova pojedinačno te procijeniti sadašnje stanje obitelji, s naglaskom na procjenu kvalitete komunikacije i otkrivanje obiteljskih pravila. U drugoj fazi terapeut zauzima ulogu prevoditelja inkongruentne u kongruentnu komunikaciju s jasnim ciljem promjene obiteljskog sustava. U ovoj fazi inzistira na korištenju kongruentnog načina komunikacije uz neprestano tumačenje svega što radi i traženje suradnje od članova. Konačno u trećoj fazi pomaže članovima obitelji da ostvare što izravni međusobni kontakt i postignu osamostaljenje od njega. Cilj ove faze je učvršćivanje promijenjenog obiteljskog sustava, što se, između ostalog, postiže elaboriranjem stečenog uvida u obiteljsku dinamiku te procjenom feed back mehanizma svih članova.

3.2.7. *Socijalni konstruktivizam*

Socijalni konstruktivizam predstavlja postmodernistički način razmišljanja u kojem se stvarnost temelji na upotrebi jezika i uključivanju novih mogućnosti u životne priče ljudi (Corey, 2004.). Naglasak je na stvaranju novog smisla u životu ljudi i obitelji, rušenja moći trenutne priče i potrage za djelotvornijim rješenjima i novim pričama. Uključuje svijest o utjecaju dominantne kulture na život ljudi i obitelji i pokušaju stvaranja alternativnih načina postojanja, djelovanja i življenja. Teorije socijalnog konstruktivizma naglašavaju važnost aktivnog slušanja i vjeruju kako se problem ne nalazi u pojedincu ili obitelji, a živjeti znači suočavati se s problemima. Terapeut zauzima ulogu aktivnog facilitatora i polazi iz pozicije ne-znanja, koja mu omogućuje da bude vođen pričom koju dijeli s klijentom, a ne nekom unaprijed zamišljenom teorijom. Tehnike koje se koriste su slušanje otvorena uma, cirkularna pitanja, rušenje priča i eksternalizacija te alternativne priče i ponovno sastavljanje priča. Odnos s klijentom obilježavaju suradnja, suosjećanje,

osnaživanje, razmišljanje i slušanje bez procjenjivanja ili okrivljavanja. Terapeut nastoji saznati klijentova gledišta, snage i mogućnosti. Četiri pristupa socijalnog konstruktivizma su reflektirajući tim, lingvistički pristup, narativni pristup i terapija usmjerena na rješenje (Corey, 2004.).

Kod pristupa reflektirajućeg tima, tim stručnjaka promatra razgovor obitelji i terapeuta, a nakon intervjua mijenjaju uloge te obitelj i terapeut slušaju stručnjake kako promišljaju i vode razgovor o provedenoj terapiji. Naposljetku članovi obitelji iznose svoj doživljaj i reakcije na razgovor skupine stručnjaka. Istražuju se i stvaraju nove obiteljske priče (Corey, 2004.).

U lingvističkom pristupu terapeut skrbi za klijenta, pokazuje suosjećanje i „neznanje“, izražava empatične reakcije te zauzima poziciju ne-znanja. Naglasak je na ponovnom pričanju priča dok se ne pojave prilike za nova značenja i stvore alternativne priče. Narativni pristup teži ukidanju dominantnih priča koje pojedinci često usvajaju iz dominantne kulture iako im nisu korisne. Cilj je odvojiti ljude od njihovih problema kako bi se lakše ukinulo stare priče i ponovno oblikovao život kroz sastavljanje novih. Koriste se tehnike eksternalizacije i stvaranja jedinstvenih događaja, a terapijski proces je utemeljen na postavljanju pitanja (Corey, 2004.).

Terapija usmjerena na rješenje prekida usmjerenost na problem i u potpunosti je usmjerena na rješenje i orijentirana na budućnost (Corey, 2004.). Terapeuti koriste tehnike postavljanja čarobnih pitanja, pitanja o izuzecima i onih koja uključuju upotrebu mjerne ljestvice s ciljem zajedničkog stvaranja novih rješenja i novih životnih priča. Pristup obilježava usmjerenost na pozitivno, stvaranje rješenja, podržavanje napretka i slavlje zbog promjene (Corey, 2004.).

4. PRIMJENA SPOZNAJA U SOCIJALNOM RADU

Značajan cilj socijalnog rada je integracija, solidarnost i povezanost s društvom u kojem se odvija praksa socijalnog rada (Adams i sur., 2009., prema Ajduković i Urbanc, 2009.). Djelatnost socijalnog rada pomaže korisnicima da postignu osobni integritet u svom socijalnom, obiteljskom i identitetu lokalne zajednice, da se osjećaju cjelovitim,

cijenjenim, koherentnim i socijalno povezanim. Integritet kao vrednota socijalnog rada primijenjena u praksi znači da socijalni radnici trebaju uraditi što su obećali te da su otvoreni i transparentni u dijalogu s ljudima kojima pomažu (Adams i sur., 2009., prema Ajduković i Urbanc, 2009.). Praksa socijalnog rada temelji se na znanjima i teorijama socijalnog rada i drugih društveno-humanističkih, a uključuje rad s ljudima kako bi se osnažili i kako bi se povećala njihova dobrobit.

U svakodnevnom radu socijalni radnici susreću se s različitim kriznim situacijama i problemima u obitelji, kao što su nasilje, ovisnost, razvod braka, problemi u odgoju djece i slično, a prilikom čega primjenjuju sistemski pristup i tehnike systemske obiteljske terapije. Ajduković (2000.) naglašava da je sastavni dio socijalnog rada pružanje podrške i pomoći ljudima u krizi. Iz sistemskog pristupa može se preuzeti značaj fokusiranja na obitelj u cjelini, a ne samo na pojedinca. Sistemski pristup primjenjiv je dakle u procjeni obiteljskih problema u praksi socijalnog rada, a to uključuje primjerice procjenu obiteljskih dinamika, komunikacije i podjele uloga unutar obitelji. U radu s obiteljima na svakodnevnoj razini socijalni radnici primjenjuju tehnike aktivnog slušanja, postavljanja pitanja, refleksije, izrade genograma, kao i zajedničkog definiranja ciljeva s obitelji. Komunikacija je iznimno važna u svim aspektima života, a posebno interpersonalna komunikacija kroz koju se odvijaju svi socijalni, radni i obiteljski odnosi (Sladović Franz, 2009.). Za socijalne radnike ona je glavno „oruđe“ u radu (Urbanc, 2006.). Komunikacijski model Virginie Satir posebno je primjenjiv prilikom rješavanja obiteljskih konflikata, gdje se promatra kako članovi obiteljskog sustava komuniciraju međusobno i u obiteljskoj medijaciji. Satir je u svom radu osvijestila važnost komunikacije u obitelji i omogućila prepoznavanje komunikacijskih stilova.

Obiteljska medijacija je način podrške roditeljima u smanjenju sukoba i rješavanju teškoća te predstavlja najprihvaćeniju intervenciju kao oblik pomoći obitelji oko pitanja suroditeljstva u procesu razvoda ili prestanka izvanbračne zajednice (Pećnik i Klarić, 2020.). Predstavlja prikladan pristup dogovaranju roditelja o tome kako će surađivati u brizi za djecu te uključuje prisutnost treće osobe (medijatora) u komuniciranju roditelja o razlikama među njima i pregovaranju o prihvatljivim rješenjima i donošenju plana, a

provodi se kada roditelji imaju slabije kapacitete za samostalno rješavanje spornih pitanja. U Hrvatskoj je medijacija relativno nova usluga, prisutna isključivo prilikom razvoda braka ili prestanka izvanbračne zajednice, a na taj način je i normirana Obiteljskim zakonom. Medijatori dolaze iz različitih primarnih struka, a najčešće se radi o socijalnim radnicima, pravicima i psiholozima. Obiteljski medijator promiče najbolje interese djeteta, a temeljno područje za profesiju je znanje o suroditeljstvu kako bi sudionicima mogao pružiti informacije na temelju kojih mogu donijeti informirane odluke.

Klarić (2016.) je provela istraživanje o roditeljskoj uključenosti, međusobnoj podršci i sukobljavanju, i to iz perspektive djeteta. U istraživanju je sudjelovalo 405 učenika splitskih škola u dobi od 11 do 14 godina, od čega ih je 60 imalo iskustvo razvoda roditelja. Pokazalo se da djeca iz skupine razvedenih roditelja percipiraju značajno manje roditeljske suradnje te značajno višu razinu sukoba u roditeljstvu svojih roditelja od djece iz skupine bez iskustva razvoda roditelja, što pokazuje veće teškoće uspostavljanja suradničkog roditeljstva kod razvedenih roditelja. Problemi u suroditeljstvu razvedenih, kao i roditelja u braku, rezultiraju lošim razvojnim ishodima za djecu, dok suroditeljstvo koje obilježava međusobna suradnja i podrška imaju pozitivne učinke na dijete (McHale i Lindhal, 2011., prema Pećnik i Klarić, 2020.).

Suroditeljstvo uključuje usuglašavanje oko roditeljskih ciljeva, vrijednosti i podjele poslova brige o djetetovom sveukupnom razvoju stoga predstavlja posebno značajan proces za djecu, ali i cijelu obitelj, a kvaliteta odnosa roditelja predstavlja važnu odrednicu roditeljskog ponašanja i posredno djetetove socio-emocionalne prilagodbe i razvoja (Pećnik i Klarić, 2020.). Suroditeljstvo kao konstrukt uključuje četiri domene suroditeljstva: dogovor o roditeljskoj skrbi i odgoju, podjelu poslova vezanih za dijete, međusobnu podršku ili ometanje u ulozi suroditelja te način na koji roditelji zajednički ostvaruju obiteljske interakcije (Feinberg, 2003., prema Pećnik i Klarić, 2020.). Suroditeljstvo je dakle povezano s osobnom dobrobiti roditelja, kvalitetom partnerske veze te djetetovom dobrobiti i razvojem. Smatra se da je za omogućavanje djetetovog optimalnog razvoja potrebna kombinacija visoke podrške autonomiji s prikladnom razinom uključenosti roditelja i strukture. Suroditeljstvo se u začetima proučavalo

isključivo u kontekstu razvoda, dok su kasnija istraživanja usmjerena i na dvoroditeljske obitelji, s obzirom na to da su sukobi u području njege i odgoja djeteta prisutni među razvedenim roditeljima, kao i među roditeljima u braku (Pećnik i Klarić, 2020.). Istraživanje koje je Klarić (2016.) provela s učenicima petih, šestih i sedmih razreda pokazalo je povezanost obilježja suroditeljstva s izraženim internaliziranim i eksternaliziranim problemima djece pa su tako djeca s percipiranim učestalim sukobima roditelja imala izraženije eksternalizirane probleme, kao i probleme prilagodbe u području depresije i anksioznosti te socijalne probleme, a što ukazuje na potrebu da obiteljska medijacija i druge usluge savjetovanja budu dostupni širokom spektru obitelji.

Spoznaja o uspostavljanju suradnog ravnopravnog odnosa stručnjaka i klijenta preuzeta iz sistemskog pristupa primjenjuje se u programima podrške obitelji i kvaliteti obiteljskih odnosa, gdje možemo na primjer navesti program radionica „Rastimo zajedno“. Centar za podršku roditeljstvu „Rastimo zajedno“ bavi se pružanjem razvojne podrške obiteljima. Svrha radionica „Rastimo zajedno“ je omogućiti razmjenu informacija, znanja, vještina i podrške koji roditeljima koriste u ispunjavanju njihovih roditeljskih odgovornosti te promiču osobni rast i razvoj kompetentnosti roditelja i djeteta, a namijenjene su roditeljima djece predškolske dobi koji se nalaze u situacijama koje im otežavaju roditeljstvo, roditeljima djece s teškoćama u razvoju, roditeljima posvojiteljima i očevima djece u dobi do 5 godina. Naglasak je na osnaživanju partnerskog odnosa voditelja radionica s roditeljima kako bi surađivali na ravnopravnoj razini (<https://www.rastimozajedno.hr/>).

Zanimljiva tema u socijalnom radu je i određivanje granica među članovima obitelji, ali i u odnosu socijalnog radnika i korisnika. Urbanc (2006.) navodi da pravo korisnika na samoodređenje znači da on može samostalno donositi odluke i upravljati svojim problemom. Budući da sistemski pristup naglašava da svaki pojedinac unutar svog sustava kreira svoj realitet, stručnjak unatoč svoj ekspertizi nema monopol, odnosno socijalni radnici ne mogu znati što je za nekoga najbolje (Urbanc, 2006.). Članovi obitelji odgovorni su za svoje postupke i izbore, a socijalni radnici trebaju težiti razvijanju suradnog odnosa i odnosa poštovanja.

5. ZAKLJUČAK

U radu su prikazane neke mogućnosti primjene načela i tehnika systemske obiteljske terapije u praksi socijalnog rada s različitim grupama korisnika. Izneseni su rezultati suvremenih istraživanja o obitelji i teorije obitelji, s naglaskom na izazove s kojima se obitelj u današnjem vremenu suočava. Nadalje su opisane temeljne spoznaje i modeli systemske obiteljske terapije. Systemski pristup probleme pojedinca smatra posljedicom unutarobiteljskih interakcija, kao i interakcija s ostalim socijalnim sustavima te pojedinca pokušava razumjeti u kontekstu obitelji s obzirom na to da je dio cjelokupnoga obiteljskog sustava i funkcioniranja.

Iz teorija systemskog pristupa prikazanih u radu može se zaključiti da su osnovna načela i tehnike systemske obiteljske terapije izrazito primjenjivi u praksi socijalnog rada te da se u svakodnevnom radu mogu koristiti pri procjeni obiteljskih problema, dinamika i komunikacijskih obrazaca unutar obitelji. Može se istaknuti pristup Virginie Satir koja je naglašavala važnost osobnog rasta i podizanja samopoštovanja klijenata te važnost kongruentne komunikacije u obitelji. Smatrala je da je u radu s klijentom važnija osobnost terapeuta od tehnika koje primjenjuje, a što se može povezati sa socijalnim radnicima kojima je u radu s korisnicima nužan empatijski pristup i vjerovanje u sposobnost članova obitelji da se razvijaju, kao i da im pruže podršku u izgradnji samopoštovanja. U praksi socijalnog rada poželjne osobine socijalnog radnika su suradljivost i suosjećajnost, te razvijene vještine osnaživanja i slušanja. U radu s korisnicima važno je ostvariti suradni odnos i odnos poštovanja te djelotvornu komunikaciju, obzirom da su komunikacijske vještine temelj u socijalnom radu. Komunikacijski model Virginie Satir posebno je primjenjiv prilikom rješavanja obiteljskih konflikata, gdje se promatra kako članovi obiteljskog sustava komuniciraju međusobno i u obiteljskoj medijaciji.

Systemske tehnike koje se primjenjuju u praksi socijalnog rada su aktivno slušanje otvorena uma, cirkularna pitanja te rušenje starih i ponovno sastavljanje novih priča. Iz systemskog pristupa može se preuzeti značaj fokusiranja na obitelj u cjelini, a ne samo na pojedinca te svijest da se problem ne nalazi u klijentu. Naglasak je na traženju novih,

djelotvornijih rješenja, pri čemu bi socijalni radnik trebao pristupati iz pozicije ne-znanja budući da ne može znati što je za korisnika najbolje. S obzirom na brojne podudarnosti u obilježjima sistemskog pristupa i poželjnih praksi socijalnog rada, može se zaključiti da je u svakodnevnoj praksi socijalnog rada korisno primjenjivati tehnike i načela sistemske obiteljske terapije.

Literatura:

1. Ajduković, D. (2000). Psihološke krizne intervencije u zajednici. U Arambašić L.: *Psihološke krizne intervencije: psihološka prva pomoć nakon kriznih događaja* (str. 93-121). Zagreb: Društvo za psihološku pomoć i Sinapsa d.o.o.
2. Ajduković, M., Rajter, M. i Rezo, I. (2019). Obiteljski odnosi i roditeljstvo u obiteljima različitog prihoda: kako je život u visokom riziku od siromaštva povezan s funkcioniranjem obitelji adolescenata. *Revija za socijalnu politiku*, 26(1), 69-95.
3. Ajduković, M. i Urbanc, K. (2009). Integrirajući pristup u socijalnom radu kao kontekst razumijevanja individualnog plana skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 16(3), 505-535.
4. Barker, P. (1992). *Basic Family Therapy*. Oxford: Blackwell Scientific Publications.
5. Boneta, Ž. i Mrakovčić, M. (2021). Studentski stavovi o braku, kohabitaciji i tranziciji u brak. *Revija za socijalnu politiku*, 28(2), 205-22.
6. Britvić, D. (2010). Obitelj i stres. *Medicina fluminensis*, 46(3). 262-272.
7. Corey, G. (2004). *Teorija i praksa psihološkog savjetovanja i psihoterapije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
8. Čudina-Obradović, M. & Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
9. Debeljak, I. (2020). *Suvremena obitelj*. Diplomski rad. Zagreb: Učiteljski fakultet, Odsjek za odgojiteljski studij.
10. Dobrotić, I. (2015). Politike usklađivanja obiteljskih obaveza i plaćenog rada i položaj roditelja na tržištu rada. *Revija za socijalnu politiku*, 22(3), 353-374.
11. Dobrotić, I. (2021). Politike roditeljskih dopusta, sustavi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, rodne i društvene nejednakosti u postjugoslavenskim zemljama. *Revija za socijalnu politiku*, 28(3), 415-428.
12. Dobrotić, I. i Laklija, M. (2009). Korelati sukoba obiteljskih i radnih obveza u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 16(1), 45-63.
13. <https://www.rastimozajedno.hr/>
14. Janković, J. (2004). *Pristupanje obitelji: sustavni pristup*. Zagreb: Alineja.

15. Jurčević Lozančić, A. (2011). Redefiniranje odgojne uloge obitelji, *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 13(4), 122-150.
16. Jurković, G. (2017). *Definiranje obitelji u suvremenom kontekstu*. Završni rad. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
17. Klarić, B. (2016). *Prilagodba djece osnovnoškolske dobi na razvod roditelja*. Završni rad. Specijalistički studij obiteljske medijacije. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada.
18. Kokorić, M., Šimunić, A. i Gregov, Lj. (2014). Stav o bračnim ulogama i percepcija obiteljskih odnosa kod zaposlenih supružnika. *Revija za socijalnu politiku*, 21(1), 1-17.
19. Kramarić, S. (2017). Obitelj i roditeljstvo u suvremenom društvu. *Međunarodni znanstveno-stručni skup: Sadašnjost za budućnost odgoja i obrazovanja – mogućnosti i izazovi*, Sisak, 204-209.
20. Majnarić, I. (2022). Obilježja visokokonfliktnih razvoda roditelja s maloljetnom djecom. *Ljetopis socijalnog rada*, 29(1), 99-123.
21. Nikolić, S. (1996). *Osnove obiteljske terapije: podrška mentalnom zdravlju obitelji*. Zagreb: Medicinska naklada.
22. Nikolić, S., Vidović, V., Marangunić, M., Bujas-Petković, Z. (2008). *Obitelj - podrška mentalnom zdravlju pojedinca*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
23. Nimac D. (2010). (Ne)mogućnosti tradicijske obitelji u suvremenom društvu. *Obnovljeni život*, 65(1), 23-39.
24. Pećnik, N. i Klarić, B. (2020). Suroditeljstvo: Određenje, obilježja i implikacije za obiteljsku medijaciju. *Ljetopis socijalnog rada*, 27(2), 317-340.
25. Puhanić, L. (2019). *Stavovi studenata o položaju žene u suvremenoj obitelji*. Diplomski rad. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
26. Sladović Franz, B. (2009). *Osnove interpersonalne komunikacije za socijalne radnike*. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada.
27. Sušak, K. (2022). *Suvremena obitelj i odgoj djece*. Završni rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, Fakultet odgojno-obrazovnih znanosti.

28. Urbanc, K. (2006). *Izazovi socijalnog rada s pojedincem*. Zagreb: Alinea.